

СТАН РИЗИК-МЕНЕДЖМЕНТУ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

THE STATE OF RISK-MANAGEMENT OF HIGHER EDUCATIONAL ESTABLISHMENTS

Стаття присвячена одній з таких актуальних проблем управління, як ризик-менеджмент. Цей напрям є достатньо новим та не опрацьованим в системі управління вищими навчальними закладами. Актуальність матеріалу, викладеного у статті, зумовлена необхідністю збереження та підвищення конкурентоспроможності вищих навчальних закладів на ринку освітніх послуг. Під управлінням ризиком у різних сферах діяльності розуміють розроблення формальних методів його виявлення, аналізу, оцінювання, визначення причини виникнення, а також застосування заходів щодо зниження рівня ризику, розподіл можливого збитку між учасниками економічних відносин. Ризик-менеджмент, чи управління ризиками, – порівняно новий напрям у теорії і практиці менеджменту, що введено посів своє місце серед сучасних методів управління.

Ризик-менеджмент спрямований на ідентифікацію ризиків, їх аналіз та оцінку, а також на розробку заходів, спрямованих на боротьбу з ризиками з метою отримання найбільшої вигоди за оптимального для установи чи підприємства рівня ризику.

Ризик-менеджмент повинен представляти собою постійний процес, який аналізує розвиток установи чи підприємства в процесі діяльності, а саме минуле, теперішнє та майбутнє установи чи підприємства в цілому. Він повинен бути інтегрований в загальну культуру організації, прийнятий і схвалений керівництвом, а потім донесений до кожного співробітника організації як загальна програма розвитку з встановленням конкретних задач на місцях. Ризик-менеджмент як єдина система управління ризиками повинна містити в собі програму контролю над виконанням встановлених задач, оцінку ефективності заходів, що проводяться, а також систему заохочення на всіх рівнях організації.

У статті наведено результати проведених аналізів сайтів та звітів ректорів вищих навчальних закладів України стосовно використання технологій ризик-менеджменту в процесі управління вищими навчальними закладами.

Вищим навчальним закладам необхідно розробляти та впроваджувати систему моніторингу та ідентифікації ризиків на ринку освітніх послуг, оскільки ризики, які формуються у зовнішньому середовищі, безпосередньо впливають на функціонування навчального закладу.

Ключові слова: ризик, ризик-менеджмент, вищий навчальний заклад, система управління, освітні послуги.

The article is devoted to one of such issues of management as risk-management. This direction is new enough and undeveloped in the system of management of higher educational establishments. Actuality of material, stated in the article, is conditioned by necessity of maintenance and increase of competitiveness of higher educational establishments at the market of educational services. As management of risk in different spheres of activity is understood as development of formal methods of its exposure, analysis, estimation, determination of reason of its origin, and also application of measures in relation to the decline of risk level, distribution of possible loss between the participants of economic relations.

Risk-management or management of risks is comparatively new direction in the theory and practice of management that confidently took the place among modern methods of management. Risk-management is directed to authentication of risks, their analysis and estimation, and also for development of measures directed to the fight against risks with the aim of receipt of most benefit for optimal for establishment or enterprise risk level. Risk-management is a permanent process that analyses development of establishment or enterprise in the process of activity, namely the past, present and future of establishments or enterprises in general. It must be integrated in the general culture of organization, accepted and approved by guidance, and then carried to every employee of organization as a general program of development with establishment of concrete tasks on places. Risk-management as a single system of management of risks must contain the control program above implementation of the set tasks, estimation of efficiency of measures that are conducted, and also the system of encouragement at all levels of organization.

The article contains results of conducted analyses of web-sites and reports of rectors of higher educational establishments of Ukraine in relation to the use of technologies of risk management in the process of management of higher educational establishments.

Higher educational establishments must develop and inculcate the system of monitoring and authentication of risks at the market of educational services, as risks that are formed in an environment directly influence on functioning of educational establishment.

Key words: risk, risk-management, higher educational establishment, the system of management, educational services.

УДК 378.091:005.334

DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085-2019-14-2-30>

Паславська І.С.,

викладач кафедри

романо-германської філології

Луганського національного університету

імені Тараса Шевченка

Постановка проблеми в загальному вигляді. Метою ухвалення закону про вищу освіту й плану його імплементації, презентації проектів Стратегії реформування вищої освіти до 2020 року та Концепції розвитку освіти на період 2015–2025 років, загальної інвентаризації вищих навчальних закла-

дів є модернізація національної мережі вищих навчальних закладів через їх укрупнення й ліквідацію неконкурентоспроможних закладів.

На сучасному етапі розвитку освіти та науки в цілому вищі навчальні заклади стикаються з низкою проблем та вимог, подолання та вирішення

яких гарантує збереження конкурентоспроможності на ринку освітніх послуг. Аби вищий навчальний заклад функціонував належним чином та займав рейтингові позиції, успішно долаючи будь-які проблеми та негаразди, необхідна реорганізація системи управління. Це може бути повна відмова від традиційної системи управління або лише часткове використання таких новітніх технологій в системі управління освітою, як ризик-менеджмент.

Ризик-менеджмент сформувався в окрему науку у II половині XX століття. Становлення ризик-менеджменту як науки припадає на 1973 рік. Становлення ризик-менеджменту як нової парадигми стратегічного управління в сучасному бізнесі належить до середини 90х років XX століття.

Незважаючи на необхідність та актуальність впровадження методик та технологій ризик-менеджменту в систему управління вищим навчальним закладом, практика використання ризик-менеджменту в системі управління освітою в нашій країні є достатньо новим та неопрацьованим напрямом.

Ризик-менеджмент вищого навчального закладу це один із основних напрямів сучасного освітнього менеджменту, що вирішує завдання управління навчальним закладом загалом або окремими його відділами, інститутами чи факультетами з урахуванням ризик-факторів, які включають в себе створення ефективної системи управління ризиками.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Значний внесок у дослідження проблеми управління ризиками зробили такі українські та зарубіжні вчені, як А. Альгін, Т. Андерсен, І. Балабанов, В. Вітлінський, В. Гранатуров, В. Глуценко, Дж. Кальман, Г. Клейнер, Н. Макарова, В. Москвін, Б. Райзберг, Т. Райс, Л. Севідж, М. Фрідмен, П. Шумпетер, О. Устенко, М. Хохлов, В. Черкасов, О. Ястремський. Специфіку управління ризиками в певних сферах, зокрема, розвиток стратегічного менеджменту вищої освіти розглянуто в наукових доробках О. Козлової, В. Маслова, В. Панасюка, Є. Хрикова та інших.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на практичну та теоретичну цінність, на даному етапі розвитку педагогічної науки проблема ризику та ризик-менеджменту розглянута недостатньо, більш детально ця проблема розглядається в економіці, банківській справі, філософії та психології.

У вітчизняній науці та практиці досі не узагальнені підходи та методики використання аспектів ризик-менеджменту в управлінні вищим навчальним закладом.

Мета статті полягає у розгляді питань, пов'язаних зі станом ризик-менеджменту вищих навчальних закладів в Україні та технологій використання ризик-менеджменту.

Виклад основного матеріалу. Ризик-менеджмент – вкрай необхідна діяльність у різних сферах життя та діяльності людини, зокрема й в освіті. М. Беляєва стверджує, що ризик-менеджмент є самостійною діяльністю або складником управління, а потреба в ризик-менеджменті виникає не на індивідуальному, а на інституційному рівні [1].

Ю. Васильков та Л. Гущина стверджують, що ризик-менеджмент в освіті є центральною частиною стратегічного управління організацією, процес, завдяки якому організація аналізує ризики з метою максимальної ефективності будь-якої діяльності [2, с. 34]. Ризик-менеджмент в освіті є одним з напрямів сучасного менеджменту, що вивчає проблеми управління ризиками, які виникають в процесі діяльності навчального закладу. Виділяють наступні напрями ризик-менеджменту:

- розробка системи заходів, спрямованих на запобігання й профілактику ризиків;
- мінімізація негативних наслідків, які можуть заподіяти ризики напрямом діяльності навчального закладу;
- можливість отримувати в ситуації ризику додаткові доходи чи інші переваги шляхом раціонального використання ситуації.

В Україні ризик-менеджмент на підприємствах та в організаціях наразі практично цілком зводиться до страхування. Є окремі напрацювання в інвестиційно-банківській сфері; щорічно (з 2000 р.) питання управління фінансовими ризиками обговорюють у рамках Східноєвропейського форуму з ризик-менеджменту [3].

У деяких країнах Європи та світу вже існують стандарти з управління ризиками. При цьому в нашій країні відсутні такі нормативні акти. Провідними розробниками стандартів із ризик-менеджменту є Канадська та Японська асоціації стандартів, Організація по стандартах Австралії, Міжнародна організація зі стандартизації (МОС) та Міжнародна електротехнічна комісія (МЕК), Австрійський інститут стандартів тощо.

Ризик-менеджмент спрямований на ідентифікацію ризиків, їх аналіз та оцінку, а також на розробку заходів, націлених на боротьбу з ризиками з метою отримання найбільшої вигоди за оптимального для установи чи підприємства рівня ризику.

В результаті проведеного аналізу назв (231 назва) дисертацій, статей, підручників, навчальних посібників, монографій та збірок наукових праць виявлено наступне: 45% проаналізованої літератури присвячено розгляду ризику та ризик-менеджменту як економічної категорії й лише у 30% ризик та ризик-менеджмент вивчається у сфері освіти та педагогіки, інші 25% літератури присвячено розгляду вказаних понять у таких сферах, як управління проектами, психологія, філософія, право, інноваційна діяльність,

менеджмент, спорт, мореплавство та фармакологічна справа.

Проведений аналіз підтверджує новизну та недостатню дослідженість таких категорій, як «ризик» та «ризик-менеджмент» в педагогіці та освіті.

Ризик-менеджмент – це система управління ризиками, яка включає в себе стратегію та тактику управління, направлені на досягнення основних цілей вищого навчального закладу. Ефективний ризик-менеджмент включає: систему управління; систему ідентифікації ризиків; систему вимірювання; систему супроводження (моніторингу та контролю) [4].

Мета ризик-менеджменту в рамках усього вищого навчального закладу – забезпечення максимальної ефективності управління з урахуванням факторів невизначеності, які можуть як негативно, так і позитивно вплинути на досягнення вищим навчальним закладом своїх цілей. Ризик-менеджмент передбачає дотримання таких основних принципів, як зваженість, участь, безперервність, обережність [5].

Говорячи про управління ризиками у вищому навчальному закладі, ми маємо на увазі комплекс управлінських дій та заходів, що здійснюють менеджери навчального закладу з метою вибору оптимального управлінського рішення (яке матиме найкращий наслідок з найбільшою ймовірністю) з можливих альтернатив, що можуть мати позитивні або негативні наслідки [6].

Процес управління ризиками у вищому навчальному закладі відбувається поетапно: визначають контекст ризику – стратегічні й тактичні цілі ВНЗ, збитки; виявляють ризики та оцінюють ймовірність їхнього настання й наслідки; ранжують ризики; знаходять методи та стратегії впливу на ризики; оцінюють економічну ефективність управління ризиками [7, с. 243].

З метою оцінки стану ризик-менеджменту вищих навчальних закладів було проведено аналіз сайтів та звітів ректорів 30 вищих навчальних закладів України. Було проаналізовано звіти ректорів за період з 2014 по 2018 роки та виявлено наступне. Лише у 43% звітів було використано слово «ризик», частотність використання слова «ризик» в одному звіті складає від 1 до 13 разів, проте словосполучення «ризик-менеджмент» не було використано жодного разу. Також під час аналізу сайтів університетів було виявлено наявність у деяких вищих навчальних закладах стратегій, концепцій, планів чи програм розвитку університетів. Проте подібні документи наявні лише у 46% вищих навчальних закладах. Такі результати можуть свідчити про неінформованість керівників вищих навчальних закладів про ризик-менеджмент та методику його використання у роботі.

Ключовим моментом ризик-менеджменту є, на нашу думку, не стільки виявлення ризиків, скільки

передбачення загроз (обставини або події, які виникають у зовнішньому та внутрішньому середовищі ВНЗ, які можуть стати причиною зменшення ефективності діяльності ВНЗ та унеможливлення реалізації поставлених цілей), які можуть негативно впливати на діяльність ВНЗ.

Ризик – менеджмент, спрямований на зменшення та нейтралізацію ризиків, неперервний контроль ризикової ситуації.

Процес управління ризиками складається з певних етапів, проте їхня кількість та послідовність не є сталим показником, бо існує певне розмаїття поглядів науковців на дане питання.

В результаті проведеного аналізу підходів науковців до виділення етапів ризик-менеджменту можна дійти висновку, що майже всі автори виділяють такі етапи, як ідентифікація, аналіз, вибір методів реагування, контроль.

Проаналізувавши наявні етапи управління ризиками, можемо виділити власні етапи:

1. Виявлення ризику;
2. Ідентифікація (віднесення ризику до певної групи)
3. Аналіз або параметризація ризиків (оцінювання ймовірності, ступеня суттєвості, взаємодії з іншими ризиками, пріоритетизація);
4. Вибір методів управління ризиками;
5. Моделювання ризикових ситуацій та можливих варіантів подолання даних ситуацій;
6. Експертна оцінка варіантів управлінських рішень;
7. Прийняття управлінських рішень, які зменшують ймовірність або унеможливають настання ризикової ситуації;
8. Реалізація управлінських рішень;
9. Моніторинг та аналіз ефективності управлінських рішень.

Висновки. Аналіз літератури з теорії управління останнього десятиліття свідчить, що підходи, традиційні для радянської системи, вимагають перегляду й відходу від традиційних принципів і поглядів на сутність управління навчальними закладами.

Технологія управління навчальним закладом є послідовним цілеспрямованим процесом, який має циклічний характер і реалізується через конкретні види управлінської діяльності. Ефективність роботи вищого навчального закладу залежить від рішення багатьох задач, значимість і рівень складності яких є різними. Якість рішень, оптимальність будь-яких видів витрат, результативність прийнятих рішень дозволяють дати об'єктивну оцінку діяльності ВНЗ, педагогічного колективу, наукової діяльності, якості підготовки студентів. Всі елементи складають комплексність методів керування, що забезпечують охоплення всіх сторін діяльності вищого навчального закладу по досягненню ефективності. Таким чином, виникає

потреба у змінах у системі управління вищою освітою. Рішенням даної проблеми може стати впровадження менеджменту ризиків у діяльність ВНЗ. Менеджмент ризиків у системі освіти – досить новий напрям у дослідженнях проблем управління ВНЗ в Україні.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Беяева М.А. Риск как предмет научного познания в педагогике и образовании. *Педагогическое образование в России*. 2014. № 11. С. 16–23. URL: <http://elar.uspu.ru/bitstream/uspu/1800/1/povr-2014-11-02.pdf>.
2. Васильков Ю.В. Оценка рисков – актуальный вопрос современной инновационной деятельности образовательных учреждений. *Вестник ОрелГИЭТ*. 2015. № 2(32). С. 34–39.
3. Східноєвропейський форум з ризик-менеджменту. URL: <http://www.fas.com.ua/event.php?id=82>.
4. Методичні вказівки з інспектування банків «Система оцінки ризиків», затверджені постановою Правління Національного банку України від 15.03.2004р.№104. URL: http://www.bank.gov.ua/Bank_supervision/Risks/104.pdf.
5. Кльоба Л.Г. Эффективный риск менеджмент – запорука фінансової безпеки банку. *Ефективна економіка*. 2017. № 6. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5641>.
6. Черненко Н.Н. Современные аспекты управления рисками в учебном заведении. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/76001827.pdf>.
7. Старостина А.А. Риск-менеджмент в высшей школе. *Актуальные проблемы бизнес-образования* : материалы X Междунар. научно-практ. конф. (г. Минск, 27–28 апреля 2011 г.). Минск, 2011. С. 243–245.